

УДК 821.161.2
П44

Серія «Історія та політика»

Дизайн обкладинки *Нікіти Тітова*

Художник *Тетяна Копитова*

Подобна Є.

П44 Її війна / Євгенія Подобна ; худ. Нікіта Тітов, Тетяна Копитова. — Х. : Віват, 2024. — 288 с. : іл. — (Серія «Історія та політика», ISBN 978-966-942-843-1).

ISBN 978-617-17-0504-3

Чи є місце для любові та співчуття у підвалах зруйнованого росіянами Маріуполя? Чи може вдячність за час із коханим бути більшою за горе від його втрати на війні? Що дає сили підтримувати людей, які щойно вирвалися з окупації, коли в ці самі хвилини твій син переживає пекло на Азовсталі? І як це — приймати в цей світ дитя, коли за вікном обстріли, а вдома ні світла, ні води?

У цій книжці звучать голоси двадцяти п'яти жінок — військових, медиків, волонтерок, переселенок, журналісток — жінок, які пройшли полон або які чекають із полону найрідніших, які зазнали непоправних втрат на цій війні, але мають стільки сили й любові, що діляться ними з іншими. У цих історіях багато болю: обстрілів, підвалів, ран, вибухів, смерті, — але так само в них багато світла: вдячності, віри, доброти, любові та — головного — надії. Кожна історія — унікальна, але водночас усі вони — про наш спільний досвід цієї війни, про наші спільні рани і сподівання.

УДК 821.161.2

ISBN 978-966-942-843-1 (серія)
ISBN 978-617-17-0504-3

© Подобна Є. В., 2023
© ТОВ «Видавництво «Віват»», 2024

Валерія Зеленська

Коли у 2014-му почалася війна, мені було 15 років. Я жила у Світлодарську на Донеччині та щойно закінчила дев'ятий клас. На початку 2015-го росіяни почали сильно обстрілювати Світлодарськ, тож ми вирішили тимчасово виїхати в Харківську область (виїзд організував профком Вуглегірської ТЕС), де мали пробути два тижні, поки вщухнуть бої. Але пробули там два місяці. Коли ми повернулися додому, я пішла до школи: замість скла вікна у класах були затягнуті плівкою — узимку було дуже холодно. Влітку ж постало питання, чи буде школа ще взагалі працювати. Ми вирішили, що в 11-му класі я вчитимусь у маріупольській школі: у мене там мешкали родичі. Вищу освіту я теж здобувала в Маріуполі. Там і залишилася жити. Аж до початку повномасштабної російської війни.

У ніч із 23 на 24 лютого ми відпочивали компанією у подружки. Десь на початку третьої ночі я почула вибухи з боку мікрорайону Східний. Зрозуміла: коїться щось недобре. Один із хлопців з нашої компанії

почав телефонувати рідним, які мешкали недалеко від металургійного комбінату Ілліча. Ті підтвердили: у них дуже гучно і дуже страшно. Дивом вдалося викликати таксі. Я сказала другові зібрати вдома найважливіші речі: документи, медичну книжку, гроші. Він поїхав, а я залишилася з подругою. У місті було гучно. Зранку ми почули вибухи вже дуже близько. Побігли у ванну, сиділи там. Мені зателефонували знайомі, які жили на території, уже окупованій росіянами: «Леро! У вас там війна почалася!». Я зателефонувала своєму хлопцеві, сказала збирати речі, щоб — коли що — одразу бігти у підвал. Нарешті я прибігла додому, щоб ночувати там, і ми разом із хлопцем слухали новини. Усі — і наші, і російські, — щоб зрозуміти, що взагалі відбувається. У магазинах був ажіотаж, черги неймовірні. До нас прийшли друзі, які жили на Східному, у них вже не було ні води, ні світла, ні газу. Там уже точилися важкі бої.

Наступного дня, 26 лютого, ми оглянули наш підвал і підготували там спальні місця, а вже 27 лютого спустились туди, бо обстріли посилювалися. Таке відчуття тоді було... Дуже хотілось ще хоч трішечки побути вдома, ще хоч ніч поспати у своєму ліжку. Того дня ми востаннє нормально помилися. А ще того дня ми чітко зрозуміли: це надовго, тому треба запасатися їжею, водою і готуватися до гіршого.

З лівого берега люди спершу виїжджали автівками. Але я вже знала, що таке «зелений коридор» і якою має бути евакуація: це автобуси, це поліцейський супровід. Тут було інакше. Дехто виїхав, а дехто вирішив, що безпечніше залишатися в місті. 25 лютого вже не ходили автобуси, 26 лютого ще можна було

виїхати з Маріуполя потягами, але тільки на Запоріжжя. Щоб потрапити на потяг, я мала би проїхати під обстрілами все місто. Потім зруйнували міст. Залишалося два варіанти: або якось виходити пішки з міста на свій страх і ризик, або йти в бік окупанта. Так я залишилась у Маріуполі.

До 2 березня у нас ще був інтернет, хоча напередодні біля нашого будинку стався приліт. Ми ще могли відслідковувати, що відбувається в країні, спілкуватися з рідними телефоном. Поки був газ, я ще піднімалась у свою квартиру, щоб приготувати їжу. А потім зникло все. Ми залишились у повному вакуумі.

У підвал почали спускатися й інші люди, ми згуртувалися, почали там облаштовуватися. Там була кухня, місце для снання, відгороджене шторкою, та вбиральня. У нас навіть з'явився кухар, ми його жартома називали Мішленом. Дітей було багато. Електрики не було, жили при світлі ліхтариків. Намагалися по максимуму набрати води, поки вона ще була в кранах. Коли води не стало, доводилося ходити містом і шукати її. Чоловіки спершу ходили до моря: там був стік, вода була не дуже, солонувата, але найгірше, що йти туди було далеко й небезпечно. Якось вони пішли — і почався дуже сильний обстріл, вони забігли в якусь будівлю, пересиділи. Потім розповідали: «Йшли туди — проходили гараж, поверталися — його вже не було». З нами були домашні тварини, у мене — кіт і собака. Один зоомагазин роздавав безкоштовно корми. Я спочатку ще виходила з підвалу вигулювати собаку.

У підвалі було вже десь 40 людей, коли до нас почали приходити люди і з інших будинків та районів, треба було якось усіх розмістити та чимось годувати. Один зі

снарядів розірвався біля дитячого садочка. Ми почали виносити звідти їжу, яка там ще лишилася, і великі каструлі. Потім ми всі знову пішли в той садочок за ковдрами та матрацами для людей, що прийшли до нас у підвал. Ходили і на хлібзавод. Брали там воду, хлопці знайшли борошно, ми забрали його і змогли бодай пекти хліб. А ще знайшли там чорний черствий хліб. Якщо його розрізати (точніше розрубати), з нього ще можна було вишкребти трішечки м'якушки. А так ми кидали його в суп і каші. Багато хто, мабуть, засудить нас, скаже, що це мародерство. Але ми намагалися вижити в місті, де вже не було ні їжі, ні води, ні світла, ні зв'язку...

Над нами постійно літали російські винищувачі. 8 березня було на диво тихо, тож ми навіть змогли зловити зв'язок і зателефонувати рідним. Я піднялася додому на свій десятий поверх, устигла набрати бабусю, сказала їй буквально два слова. У квартирі вже були осколки. 16 березня ми дізналися, що росіяни скинули авіабомбу на драмтеатр. В одного чоловіка в нашому підвалі було радіо — так ми і почули цю новину.

Люди довго не хотіли спускатись у підвал. Особливо літні люди. Пам'ятаю перший приліт у наш будинок. У тій квартирі було три жінки і півторарічний хлопчик, вони ховались у ванній. Снаряд поціливів просто в їхню квартиру. Одна жінка загинула на місці, одну нам спустили у підвал. Коли я вибігла і по-світила їй телефоном в обличчя, то побачила: у неї не було ока, висіла брова. Вона була в шоковому стані. Я взяла медикаменти, наклала пов'язку і попросила її: «Не чіпайте ока», а вона: «Мені там щось заважає». Півторарічного хлопчика одразу повезли в лікарню

(тоді ще можна було це зробити). Він не вижив. Мати дитини залишилася живою, але мала черепно-мозкову травму. Батько вижив, але на його відчай неможливо було дивитися. З нами у підвалі був і чоловік тієї жінки, що загинула на місці.

Потім прилетіло по смітниках, недалеко від будинку. В одного з наших хлопців із підвалу там стояла автівка. Він вирішив її перепаркувати на випадок повторного обстрілу. Цієї миті прилетів снаряд. Хлопець потім говорив, що навіть свисту не почув. Осколок сильно поранив йому стегно. Такий малесенький уламок зробив величезну рану і зламав кістку. До лікарні його вже ніхто не відвіз. Допомогали на місці як могли. Сиділи з ним по черзі: робили перев'язки, просто були поряд. А потім уже саме я ним опікувалася.

Росіяни стали палити будинки. Виходиш із підвалу — а будинок навпроти палає. Хлопець, чия мама втратила око, часто прибігав до нас. Він був у лікарні, казав, що там є місця. Розпитували його, що там у місті відбувається. Мої друзі ховалися в одному з супермаркетів. Від нього я почула, що того місця вже немає — воно повністю згоріло. Згодом я дізналася, що друзі змогли виїхати і вижили.

Коли була можливість піднятихся у квартиру, я бачила з вікон, що відбувається в місті. Мені було добре видно Східний. Щоразу я бачила, як Маріуполь стрімко перетворювався на руїну. Його постійно бомбардувала російська авіація. Якось я побачила, що в одному з будинків напроти посередині нічого немає — дріа. Влучила авіабомба, і частина будинку впала. Потім авіабомбу скинули ще на один із сусідніх будинків.

Десь 17 березня загинув мій хороший друг. Він колись уже пережив оточення біля Світлодарська. Жив у Маріуполі з мамою і собакою, вони разом загинули, коли на їхній будинок росіяни скинули «півтонни»¹. Я до останнього хотіла вірити в диво: що він був у рейсі, що вони виїхали, та що завгодно, тільки не в те, що вони мертві. Від однокласниці я згодом дізналася, що тіла його мами і собаки знайшли, а його — ні.

Якось уночі прийшли наші військові — і азовці, і бійці ЗСУ. Пам'ятаю, що спершу вони постукали, так не заходили. От росіяни відразу вибивали двері у підвал, заходили, люди кричали, що тут діти і тільки цивільні. А наші ось так: постукали, зайшли до нас, поговорили з людьми. Усі почали збиратися і йти. Нас у підвалі тоді було близько 70 людей, бо на Морському бульварі вже горіли будинки, тож люди звідти переходили в інші підвали, зокрема і до нас. Тож цього дня наш підвал майже спорожнів — залишилося дуже мало людей. Я залишилась, бо не змогла покинути Сергія з пораненим стегном. У нього мама зовсім старенька, тато незрячий. Я не змогла їх лишити самих. Залишились я, мої друзі та хлопець, Сергій, його батьки і ще буквально кілька родин, здебільшого пенсіонери. А ще — моя вірада — маленька дівчинка Маша. Я називала її Машка-кучеряшка, бо вона була кучерявою, як дівчинка з фільму «Кучеряшка Сью».

До нас у підвал прийшло двоє чоловіків, щоб тимчасово пересидіти обстріли. Далі вони планували йти на вже окуповану територію. Один із них у мирному житті займався газовим обладнанням, тож нарешті

¹ Авіабомба ФАБ-500.

під'єднав нам газовий балон і плитку, які роздобули наші хлопці, і ми готували вже просто у підвалі. Так і минали ті дні: ми готували їжу, розмовляли, я гралася з Машкою-кучеряшкою. Знаєте, тоді день був за три, у мене таке відчуття, що я в Маріуполі пробула не два місяці і десять днів, а рік.

Води майже не було, тому я почала готувати плюшки¹ на розсолі. Рецепт простий: пів чашечки води, а решта — розсол, трішки цукру, борошна і масла. Це ми їли замість хліба. Йшли ці плюшки за милу душу. А ще пам'ятаю, забіг одного дня солдат, запитав: «А що треба для млинців?». Я перелічила, а він у відповідь: «Так, з яйцями буде туго, але зроби нам млинців, будь ласка». Принесли продукти, я замішала їм тісто... А ще якось вони принесли мені цукерки. З'їсти шоколадну цукерку в ті дні в Маріуполі — це була нереальна розкіш!

Наш будинок і далі обстрілювали. Одного дня він загорівся. Ми вибігли на вулицю, і я побачила, що в мене горить балкон. Військові та місцеві почали гасити будинок. А я побігла до своєї квартири. Мене зупиняли, казали, що я задихнусь, заганяли у підвал, бо ж небезпечно. Але я все одно побігла гасити квартиру на своєму поверсі. Я навіть не уявляла, що можу бути такою сильною! Що я можу лопатою нагрівати цемент і гасити вогонь, води ж вже не було. Разом зі мною був один чоловік, допомагав мені. На восьмому поверсі основну пожежу загасили, але ще тліли вуглики. Цей чоловік сказав: «Так шкода води на це». Я засміялась: «Ти в дитинстві не гасив вогнища? Сходи до вітру на ті вуглики!». І сміх і гріх.

¹ Коржики.